

JAARVERSLAG 2008

Stichting Perspectief

© Stichting Perspectief, juni 2009

WERKEN AAN INCLUSIE

Kenniscentrum voor inclusie en Zeggenschap

Stichting Perspectief

Maliebaan 71 M
Postbus 85273
3508 AG Utrecht

Regiokantoor Rotterdam
Marshallweg 45
3068 JN Rotterdam

ING-bank 68.03.45.299
KvK Utrecht 30159667
BTW NL8083.17.039.B01

Tel. (030) 236 30 00
Fax (030) 236 30 09

Tel. (010) 407 47 47
Fax (010) 407 47 40

info@perspectief.org
www.perspectief.org

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Missie en visie	3
<i>Missie</i>	3
<i>Visie</i>	3
Organisatie	4
Ontwikkelingen	5
<i>Beleidsplan 2009-2012</i>	5
<i>SROI</i>	6
Evaluaties als kerntaak.....	6
<i>Pilot Zeggenschap</i>	8
<i>Evaluatie rondom medezeggenschap</i>	9
<i>LSW evaluaties</i>	9
<i>Aantal evaluaties in 2008</i>	9
CQ-Index	10
Perspectief in Training (PIT)	10
<i>Verdieping</i>	11
<i>Breed aanbod</i>	11
<i>Trainingen Steinmetz de Compaan</i>	12
<i>Supportbeurs</i>	12
<i>Gemeente Venlo</i>	12
<i>Openbaar vervoer en horeca</i>	12
<i>Training interne evaluatieteams</i>	13
<i>Combinatie van evaluatie en training</i>	13
<i>Training SOVAK</i>	13
<i>Triade</i>	14
Onderwijs.....	14
<i>Studiedagen</i>	14
<i>Meer aandacht voor inclusief onderwijs</i>	15
<i>Iedereen aan Boord</i>	16
<i>Karrepad</i>	16
<i>Natuurlijk Welkom op School</i>	16
De omgeving van Perspectief	16
<i>Coalitie voor Inclusie</i>	16
<i>Verwante organisaties</i>	17
<i>Internationale contacten</i>	17
<i>Overheid</i>	17
Activiteitenoverzicht 2008.....	18
<i>Bijlage 1 Overzicht van de organisaties waar Perspectief heeft geëvalueerd</i>	21
<i>Bijlage 2 Standaarden Perspectief</i>	23
<i>Bijlage 3 Uitkomsten/effecten van standaarden</i>	24

Inleiding

In dit jaarverslag kunt u meer lezen over de activiteiten van stichting Perspectief in het jaar 2008. Perspectief is een onafhankelijke organisatie die op voorspraak van cliëntorganisaties en van een aantal zorginstellingen in de verstandelijk gehandicaptensector, in 1999 is opgericht. Doelstelling was het onafhankelijk toetsen van kwaliteit vanuit het gebruikersperspectief. Met de oprichting van Perspectief werd een gewenste en duidelijke scheiding aangebracht tussen belangenbehartiging en het evalueren van kwaliteit.

Missie en visie

Missie

Perspectief wil meewerken aan een goed bestaan voor mensen met een beperking. Zij staat voor het realiseren van een *inclusieve samenleving*, dat wil zeggen een samenleving waar iedereen deel van uitmaakt en aan kan bijdragen. Inclusie betekent dat iedereen, dus ook mensen met een beperking, serieus worden genomen, leren op de gewone school, wonen in een eigen huis, lid zijn van de club in de wijk of in de stad, werken in een gewoon bedrijf. Precies zoals alle mensen dat willen. Het betekent een leven vol *kwaliteit*: een goed leven zoals iedereen dat voor zichzelf wil.

Perspectief gaat ervan uit dat mensen met een beperking medeburgers zijn, die dezelfde behoeftes hebben als andere mensen en over dezelfde voorzieningen en mogelijkheden in de samenleving moeten kunnen beschikken als iedereen. De ondersteuning moet aansluiten op persoonlijke behoeftes en wensen zodat mensen hun leven kunnen inrichten op een manier die bij hen past.

Visie

De visie van Perspectief is dat mensen recht hebben op volledige toegang en deelname aan de samenleving. Perspectief staat voor de volgende principes:

- ⊙ mensen hebben zeggenschap over hun eigen leven;
- ⊙ mensen zijn verbonden met familie, vrienden, collega's;
- ⊙ mensen maken deel uit van en dragen bij aan de samenleving;
- ⊙ mensen respecteren elkaar;
- ⊙ mensen leven in een veilige, vertrouwde omgeving;
- ⊙ mensen kunnen zich ontwikkelen en hun persoonlijke doelstellingen bereiken.

Deze principes staan aan de basis van al het werk van Perspectief. Zij zijn uitgewerkt in de vier standaarden die worden gebruikt in de evaluaties (zie bijlage 2).

Perspectief werkt vanuit het burgerschapsparadigma. Dienstverlening en samenleving komen vanuit het burgerschapsperspectief in een andere verhouding tot elkaar te staan. Vanuit een dienstverleningsoptiek bepaalt formele zorg het grootste deel van de diensten die cliënten geboden wordt, zelfs al vindt dat steeds meer buiten instellingsterreinen plaats.

Vanuit het burgerschapsparadigma staat de persoon als burger in de samenleving centraal. Daarbij is de focus op tal van terreinen die deel uitmaken van het leven van iedere burger, zoals vriendschappen, huisvesting, werk, relaties, onderwijs, studie, winkelen, hobby's, uitgaan. Ook de zorg maakt deel uit van de samenleving, maar neemt een veel minder op de voorgrond tredende plaats in.

De organisatiestructuur van Perspectief biedt mensen met een beperking en hun familie invloedrijke rollen (in de evaluatieteams, als trainers, in het bestuur). Visie, doelstellingen en taken zijn neergelegd in het Strategisch Plan 2004-2008.

Organisatie

Perspectief is een landelijke organisatie en werkte in 2008 vanuit het hoofdkantoor in Utrecht en het regiokantoor in Rotterdam. Er zijn 24 mensen in dienst (dec. 2008). Daarnaast zijn meer dan 150 mensen als teamlid bij Perspectief betrokken en is er een kleine pool freelance teamleiders, interviewers en trainers op wie een beroep gedaan kan worden.

Perspectief ontvangt structurele subsidie, aanvankelijk vanuit het Ministerie van VWS en vanaf 1 januari 2004 via stichting Fonds PGO. (Noot: per 1 januari 2009 wederom via het ministerie van VWS/CIBG.) In het kader van de regeling functiefinanciering PGO zijn er nieuwe plannen ontwikkeld om de subsidiëring vorm te geven. Tegelijkertijd werd de mogelijkheid geboden om op grond van een vierjarenplan bij Fonds PGO via projectplannen tijdelijke subsidies te realiseren. Perspectief heeft in december 2008 hiertoe zeven projecten ingediend. Het gaat daarbij om de volgende projecten:

1. *Met gemeenten op weg naar Inclusie*: met zeven gemeenten aan de slag om een omslag in het denken te realiseren met als doel inclusie voor al haar burgers te bevorderen.
2. *Versterken van de individuele positie van bewoners van zorginstellingen* (PGO-leden): het bieden van een concreet ondersteuningsprogramma aan bewoners en hun netwerk, gebaseerd op 'Ondersteunen is Mensenwerk'.
3. *Cliëntenraden aan de slag met kwaliteit*: vijf cliëntenraden ondersteunen bij het ontwikkelen van hun bijdrage gericht op het verbeteren van kwaliteit van leven aan de hand van een uitvoeringsplan.
4. *Ook uw kind in de buurt naar een school*: het realiseren van een passende leeromgeving voor tien kinderen en hun ouders/school aan de hand van de 'Index voor Inclusie'.
5. *Een landelijk congres*: om de resultaten van de projecten te presenteren in 2012.
6. *De Jubileumpublicatie*: doel van de publicatie is het bijeenbrengen van het gedachtegoed rondom zeggenschap en inclusie geplaatst in het perspectief van het verleden tot nu (zichtbaar maken van trends) en van de toekomst (doortrekken van die trends, nieuwe lijnen aangeven).
7. *Het jubileumcongres "De Kracht van...samen leven, leren en organiseren"*: in het najaar van 2009.

Ontwikkelingen

Perspectief zet zich in voor een goed leven voor mensen met een beperking. Zij volgt en stimuleert daarom hoe hun kansen op een rijk leven in de samenleving kunnen worden vergroot. Daarbij wil Perspectief inspringen op nieuwe en innovatieve ontwikkelingen op het gebied van wonen, welzijn en zorg. Het netwerk van Perspectief is in 2008 verder uitgebreid naar gemeenten, architecten, scholen, en andere zorgdoelgroepen (ouderen, mensen met psychische problematiek). Als netwerkorganisatie legt Perspectief verbindingen tussen partijen die op diverse maatschappelijke domeinen werkzaam zijn en voor Perspectief fungeren als opdrachtgever en/of samenwerkingspartner. Die domeinen zijn:

- ⊗ openbaar bestuur (ministeries, IGZ, gemeenten);
- ⊗ onderwijs (scholen, opleidingen);
- ⊗ zorg en welzijn (zorgaanbieders, cliëntenorganisaties);
- ⊗ woningbouw (architectenbureaus, woningcorporaties);
- ⊗ (openbaar) vervoer en horeca.

Steeds meer maatschappelijke organisaties tonen belangstelling voor de kennis en kunde van Perspectief. Er is een duidelijke toename in verzoeken om advies, training en informatie. Onder andere vanuit het onderwijs en de woningbouwsector maar ook vanuit bijvoorbeeld adviesbureaus, universiteiten, gemeenten en congresbureaus.

Perspectief beweegt zich in een breder veld dan zorg alleen en wordt gezien als een unieke en onafhankelijke organisatie waar mensen werken die de discussie over kwaliteit kunnen verdiepen. Deze en andere landelijke ontwikkelingen op het gebied van kwaliteitstoetsingen zijn van invloed op de positie en rollen die Perspectief voor zichzelf ziet op het gebied van kwaliteitsverbetering. Het leggen van verbindingen tussen partijen én het leggen van inhoudelijke verbindingen komen samen daar waar Perspectief - in een adviserende, deskundigheidsbevorderende en/of evaluerende rol - meedenkt hoe vanuit inhoud tot structuur kan worden gekomen. In feite gaat het dan om *ketenactiviteiten*.

Beleidsplan 2009-2012

Aan het einde van 2008 presenteerde Perspectief een nieuw beleidsplan 2009-2012 waarin visie, doelstellingen en taken zijn neergelegd voor de komende vier jaar. In de activiteiten van Perspectief worden zes terreinen onderscheiden, namelijk *evaluaties, cliëntenraadpleging, training, activiteiten in het onderwijs, advisering en kennisontwikkeling*. Natuurlijk doen zich tal van verbindingen tussen deze terreinen voor. Op elk terrein komt in het Beleidsplan achtereenvolgens aan de orde: de achterliggende maatschappelijke behoeften, de huidige activiteiten, de activiteiten 2009-2012 en de verbinding met de vier programma's voor de PGO-organisaties. Eind december is ook besloten om Perspectief in het jubileumjaar 2009 te gaan presenteren als het Kenniscentrum voor Inclusie en Zeggenschap. Daartoe zijn in het najaar van 2008 al stappen ondernomen om te komen tot een gerestyld logo en daarop gebaseerde nieuwe huisstijl en website.

SROI

In 2008 is een aantal medewerkers opgeleid in de theorie en praktijk van SROI (Social Return On Investment). Het doel van de training was om aan te kunnen tonen dat de activiteiten die Perspectief uitvoert economische meerwaarde leveren voor de maatschappij. Er zijn een drietal activiteiten gekozen als proef: evaluatie, inclusief onderwijs en training in de vervoersector.

Evaluaties als kerntaak

Met de subsidie die Perspectief jaarlijks ontvangt van Stichting Fonds PGO, voert zij evaluaties uit die gericht zijn op verbeteringen in het leven van mensen met beperkingen. De evaluaties zijn principieel kwalitatief van aard en bieden de mogelijkheid te kijken naar het totale leven van mensen. In de evaluaties wordt nagegaan in hoeverre diensten aansluiten op de behoeften en wensen van mensen met een beperking, als zodanig zijn ingericht en naar het oordeel van de gebruikers daarin slagen. Er wordt gewerkt volgens een methodiek waarin het leven en de behoeften van gebruikers van diensten de belangrijkste uitgangspunten zijn. De kern van deze methodiek wordt gevormd door standaarden (in termen van beginseluitspraken) en daaruit afgeleide indicatoren. De standaarden zijn de essentie van de visie van Perspectief gericht op de mogelijkheden in het leven van mensen met beperkingen en hun familie, die door dienstverleners en de samenleving mede dienen te worden gewaarborgd. De standaarden vormen de spil van alle activiteiten van Perspectief. Zie bijlage 2 en 3.

Perspectief werkt vanuit een partnerschapmodel. Met het uitvoeren van evaluaties beoogt Perspectief het versterken van mensen zelf en hun netwerk. Daarnaast zijn onze activiteiten gericht op het bevorderen van ontwikkelingen die hen ondersteunen een rijker leven te leiden, in plaats van het louter richten op meten van tevredenheid en het vergelijken van uitkomsten van onderzoeken. Alle activiteiten van Perspectief worden uitgevoerd in dialoog met de mensen om wie het gaat en zijn gericht op inhoud om zo mensen aan te spreken op hun eigen kracht en hen te versterken.

Deze 'multi-perspectieve benadering' die Perspectief hanteert, houdt in dat alle betrokkenen - mensen met beperkingen, hun familie en andere belangrijke mensen uit hun leven, maar ook begeleiders en management - naar hun mening en ideeën worden gevraagd, ieder vanuit het eigen perspectief. Daarbij staat de persoon om wie het gaat en zijn leven centraal. De meningen en opvattingen van alle betrokkenen worden van evenveel waarde geacht, zij vormen het totale beeld en geven richting aan wenselijke ontwikkelingen.

De evaluaties worden uitgevoerd door teams van Perspectief, meestal bestaande uit drie personen: een persoon die zelf ondersteuning krijgt, een familielid of vriend nauw betrokken bij een persoon die ondersteuning nodig heeft en een teamleider. De teamleden zijn door Perspectief opgeleid om evaluaties uit te kunnen voeren en hebben geen verbinding met de plek waar geëvalueerd wordt. Deze opleiding is gecertificeerd. De teamleiders zijn in dienst

van Perspectief of werken op freelance basis. Alle teamleiders volgen een opleidingstraject inclusief coaching.

Vanaf de start van Perspectief zijn zo'n 1100 evaluaties uitgevoerd. De kennis en vaardigheden van teamleden en teamleiders zijn hierdoor enorm toegenomen. Door ervaring en deskundigheidsbevordering zijn zij steeds beter in staat om in evaluaties duidelijk te maken waar het in wezen om gaat bij 'kwaliteit van leven'.

In de loop der jaren heeft het proces van evalueren zich ontwikkeld. Dit heeft geleid tot verdieping van de evaluaties, diversiteit in evaluatievormen en rapportages, in aansluiting op vragen van onze opdrachtgevers.

Bij een aantal organisaties evalueert Perspectief cyclisch de kwaliteit, al dan niet in combinatie met trainingen, inhoudelijke coaching- en adviestrajecten. In partnerschap zoekt Perspectief naar het aansluiten van externe trajecten op interne processen, om samenhang en versterking van ontwikkelingen te bevorderen.

Het beleid van VWS is gericht op een samenhang tussen de Normen Verantwoorde Zorg, het gefaseerde toezicht van de Inspectie en de kwantitatieve toetsing via de CQ-Index. Zonder kwaliteitsevaluaties vanuit het cliëntenperspectief zijn er echter onvoldoende handvatten om tot concrete verbeteringen in het leven van de mensen te leiden. Onze toegevoegde waarde is dat wij het sluitstuk zijn om zowel de kwaliteitstoetsing als de verbetering, de mensen als ook de organisaties met elkaar te verbinden. Wij hebben positieve ervaringen opgedaan en deze zodanig gebundeld dat ze verder uitgewisseld kunnen worden in grotere maatschappelijke verbanden; van goede voorbeelden kunnen anderen leren en dit geeft weer oplossingen voor de langere termijn. Evaluaties zijn ontwikkelingsgericht en leggen het accent op het evaluatieproces met mensen, in plaats van het puur meten. Uitgangspunt blijft de versterking van de eigen-kracht van mensen.

Perspectief vindt dat die rol gewaarborgd moet zijn vanuit overheidswege. Kwaliteit kan niet aan de markt over gelaten worden, het 'marktdenken' staat hier dan ook onder druk en wij vinden dat VWS vooraf maatregelen moet nemen om zorgaanbieders te verplichten deze externe en onafhankelijke kwaliteitstoetsing in te huren. Sinds 2003 wordt er gesproken over een nieuwe subsidieregeling voor de PGO-sector en dit blijkt een grote bedreiging voor de werkzaamheden van Perspectief omdat in de structuur kwaliteitstoetsingen niet financieel zijn geborgd terwijl het wél wordt erkend als nieuwe kernactiviteit voor PGO-organisaties.

Wat Perspectief biedt:

1. Een motor voor kwaliteit, kwaliteitsverbeteringen en innovatie in de gehandicaptensector. We zijn uniek in Nederland vanwege onze uitgangspunten, werkwijze en organisatiestructuur. We richten ons niet op puur meten (waarbij cliënten commentaar geven op de zorg die zij krijgen) maar creëren bewustzijn en draagvlak voor wezenlijke veranderingen door meningen en ideeën van alle betrokkenen te betrekken.

Derhalve willen wij een waarborg voor verankering van onafhankelijke en regelmatige kwaliteitsevaluaties.

2. Inbedding in bestaande infrastructuur. Evaluaties zijn vooralsnog vrijblijvend en vanuit een partnerschappgedachte is dat ook dé manier om daadwerkelijke veranderingen te bewerkstelligen. In situaties waar de zorg vér onder de maat schiet, is er het probleem dat we geen enkel middel hebben om verbeteringen af te dwingen. We zoeken naar een inbedding die het mogelijk maakt om (zonder op voorhand het partnerschapmodel te verlaten) uiteindelijk zorgaanbieders te verplichten tot veranderingen. Op basis van uitkomsten uit een risicoanalyse van de Inspectie kan een verplichting volgen tot het doen van kwaliteitsevaluaties en opvolgen van aanbevelingen. Dit is in lijn met het vooropstellen van het zelfoplossend vermogen vanuit het veld. Pas in laatste instantie volgt dan het verticaal toezicht van de Inspectie, gekoppeld aan maatregelen.

3. Externe kwaliteitsborging bij nieuwe stichtingen met kleinschalige voorzieningen. Er komen steeds meer nieuwe stichtingen die kleinschalige voorzieningen bieden in de wijk als reactie op de grootschaligheid, institutionalisatie en bureaucratie. Streven is om zorg en ondersteuning op maat te bieden aan mensen met beperkingen bij een gewoon leven. Vaak werkt men met PGB-gelden. De vraag is dan hoe de kwaliteit gewaarborgd kan worden, want het huidige systeem voorziet daar niet in en staat open voor mogelijk misbruik. In de oude systematiek zit dat erg in procedures, protocollen, papieren afspraken en dergelijke, maar daarmee lijkt dan via een achterdeur de bureaucratie weer binnen te komen. Door het verplicht stellen door VWS van externe kwaliteitsevaluaties kan Perspectief op onderdelen (bijvoorbeeld zeggenschap en veiligheid) nader onderzoek uitvoeren.

4. Zichtbaar maken van best practices en het delen van kennis. Perspectief heeft door de jaren heen al veel ervaring en kennis op diverse fronten opgedaan. Een deel van die kennis zit in hoofden van mensen, in trainingsmateriaal en in afzonderlijke evaluatierapporten. Onze ervaringen, expertise en middelen willen we graag ter beschikking stellen om zodoende best practices zichtbaar te maken.

5. Vermaatschappelijking. Omdat kwaliteit niet alleen over zorg gaat maar ook over participatie in de samenleving en het hebben van persoonlijke netwerken, is het van belang dat er lijnen zijn naar andere maatschappelijke terreinen. Onze werkwijze biedt daar mogelijkheden voor omdat terreinen zoals onderwijs, werk, jeugdzorg, welzijn en toegankelijkheid benoemd worden in ons instrumentarium. Dit is conform de ontwikkelingen rondom de WMO en het overheidsbeleid dat levensbreed moet worden ingezet bij nieuwe ontwikkelingen.

Pilot Zeggenschap

In 2008 is gestart met de pilot Zeggenschap in samenwerking met de Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland (VGN). Het doel van de pilot is inzicht te krijgen in hoeverre

mensen daadwerkelijk zeggenschap hebben bij beslissingen die hen aangaan en wat er voor nodig is dat te verbeteren. Daarnaast is er aandacht voor de ontwikkeling en het uittesten van instrumentarium waarin je de mate van zeggenschap meet. Het is een ontwikkeltraject waaraan vijf instellingen mee gaan doen. Bij elk van hen zullen drie tweedaagse evaluaties gaan plaatsvinden.

Evaluatie rondom medezeggenschap

In het najaar van 2008 is een specifieke evaluatie gericht op de medezeggenschap van een zorginstelling uitgevoerd. De medezeggenschapsstructuur bestond vijf jaar en er was behoefte aan een onafhankelijke en externe evaluatie met betrekking tot deze structuur.

De evaluatie richtte zich op de volgende vragen:

1. Wat zijn de ervaringen met de medezeggenschap?
2. Welke thema's zijn belangrijk binnen de medezeggenschap?
3. Hoe staat het met de medezeggenschapsstructuur?
4. Hoe zit het met de overdracht van bevoegdheden tussen cliënten- en verwantenraden?
5. Wat is er nodig om de medezeggenschap binnen de organisatie te optimaliseren?

In het rapport zijn concrete aanbevelingen gegeven om te komen tot het optimaliseren van de medezeggenschap onder andere door te werken aan een versterking van de zeggenschap van mensen en het realiseren van een verbinding tussen deze zeggenschap en de medezeggenschap.

Tijdens de evaluatie kwam het punt hoe in de huidige situatie aldaar collectieve (medezeggenschap) en individuele zeggenschap zich zo goed mogelijk tot elkaar kunnen verhouden steeds naar voren. We zijn daarop ook dieper ingegaan.

LSW evaluaties

In het voorjaar van 2008 vonden vijf evaluaties plaats rondom ouderinitiatieven. De vijf evaluaties vonden plaats in het kader van het project 'Kwaliteitsbeoordeling Particuliere Wooninitiatieven', met als initiatiefnemer het Landelijk Steunpunt Wonen (LSW) in samenwerking met Stichting Perspectief. Het doel van dit project was om de wooninitiatieven waar de evaluaties plaatsvinden inzicht te geven op welke punten verdere ontwikkeling wenselijk is. Andere wooninitiatieven in het land kunnen hun eigen situatie vergelijken met de uitkomsten van het overallrapport en op basis daarvan verbeteringen in gang zetten. Particuliere wooninitiatieven kunnen gestimuleerd worden om voortdurend te werken aan kwaliteitsverbetering. Daarnaast kan er inzicht verkregen worden in de wensen met betrekking tot gewenste trainingen.

Aantal evaluaties in 2008

In totaal heeft Perspectief in 2008, conform de productieafspraken, 120 evaluatieproducten (zie tabel op pagina 10) geleverd, uitgevoerd bij 27 stichtingen. Dit betreft 100 basisevaluaties waarvan de meest gangbare vorm de driedaagse evaluatie is bij een organisatorische eenheid binnen een stichting. De zeventien follow-up evaluaties zijn

vervolgevaluaties circa een jaar na een basisevaluatie, waarin opnieuw met alle betrokkenen gesprekken zijn gevoerd over de voortgang en waarin afspraken voor verdere ontwikkelingen zijn gemaakt.

Kern van de overallevaaluaties is de analyse en uitwerking van de bevindingen op het niveau van de afzonderlijke voorzieningen naar het stichtingsniveau en het (lokale) samenlevingsniveau. Er zijn dit jaar ook vier overallevaaluaties uitgevoerd.

De directe aanleiding voor twee evaluaties waren klachten. Bij de ene kwam het verzoek van een onafhankelijke klachtencommissie via een centrale cliëntenraad, bij de andere van een stichting.

In 2008 werd driekwart van de evaluaties van Perspectief uitgevoerd bij dienstverlening onder verantwoordelijkheid van grootschalige organisaties. Een kwart van de evaluaties werd uitgevoerd bij kleinschalige initiatieven.

Basisevaluaties incl. telefonische follow-up	100
Follow-up evaluaties	17
Overallevaaluaties	4
<i>Totale evaluatieproductie 2008</i>	<i>121</i>

CQ-Index

In 2008 hebben we in de verpleeg- en verzorgingshuis sector interviews gehouden aan de hand van de betreffende CQ-Index. Binnen acht zorgcentra zijn ongeveer 250 ouderen tussen de 80-103 jaar bevraagd naar hun ervaringen met de zorg aan de hand van de CQ-VVT (Verpleging, Verzorging en Thuiszorg). Perspectief werkte hierbij samen met Significant, verantwoordelijk voor de steekproeftrekking en analyse en met Mailstreet, verantwoordelijk voor de (schriftelijke) dataverzameling. Onze ervaringen met het werken met deze CQ-lijst zijn naar het Centrum Klantervaringen in de Zorg (CKZ) gestuurd, zodat ook hier gewerkt kan worden aan betere lijsten.

Om betrokken te kunnen blijven bij en invloed uit te kunnen oefenen op de ontwikkelingen rond kwaliteit(stoetsingen) in Nederland heeft Perspectief in 2008 de accreditatie voor het uitvoeren van face to face interviews bij bijzondere doelgroepen in het kader van de CQ-metingen in gang gezet. Deze accreditatie was eind 2008 zo goed als rond, zij wordt verleend door het CKZ.

Perspectief in Training (PiT)

Perspectief in Training is onlosmakelijk verbonden met Stichting Perspectief. Al bij het ontstaan van Perspectief werd een trainingsafdeling opgericht omdat teamleden getraind moesten worden voor het uitvoeren van evaluaties. Al snel werden de activiteiten van de afdeling uitgebreid omdat ook mensen en organisaties buiten Perspectief gebruik wilden

maken van hun kennis en ervaring. In 2004 is een aparte werkmaatschappij opgericht met de naam Perspectief in Training.

Verdieping

De activiteiten, de samenwerkingsverbanden, het personeel en de omzet van PiT is in de loop der jaren gegroeid, niet alleen in aantal maar ook in diversiteit. In lijn met de ontwikkeling van Perspectief, is bij PiT de ontwikkeling van trainingscentrum naar expertisecentrum in gang gezet.

Vanuit de behoefte om de trainingen en materialen van PiT te verdiepen en theoretisch te verankeren is aansluiting gevonden bij de theorie van Social Role Valorization (SRV). Een theorie die werd ontwikkeld door dr. Wolf Wolfensberger. SRV is gericht op verbetering van kwaliteit van leven van mensen met een beperking en werkt vanuit de kracht van mensen, de noodzaak van relaties tussen mensen en het belang van gewaardeerde sociale rollen. Op basis daarvan heeft PiT de cursus 'Ondersteunen = Mensenwerk' ontwikkeld, die ook concrete handvatten aan eigen teamleiders en teamleden biedt bij de evaluaties.

Naast de al aanwezige kennis bij Perspectief zelf, konden geïnteresseerden in 2008 ook meerdere malen gebruik maken van de expertise die in andere landen op het gebied van SRV aanwezig is. In februari bezocht de Canadese Janet Klees Nederland en verzorgde drie maal een workshop. Janet Klees heeft al 25 jaar ervaring op het in de praktijk brengen van de uitgangspunten van SRV. Het praktische karakter van de workshops werd zeer op prijs gesteld. Vervolgens werd in september voor de tweede maal de driedaagse introductiecursus SRV aangeboden. Ook dit keer weer gegeven door Darcy Elks en Betsy Neuville. Deze keer namen niet alleen Nederlandse cursisten deel maar ook een delegatie vanuit Ierland.

De kennis en ervaring die bij PiT en Perspectief aanwezig is, wordt door anderen gezien als uniek en waardevol. Organisaties als het Kenniscentrum Toegankelijkheid en Doelgroepvervoer (ToDo), het Landelijk Steunpunt Wonen (LSW), Stichting Triade en VraagRaak, werken om die reden samen met PiT. Daarnaast wordt PiT steeds meer door (commerciële) organisaties en bedrijven benaderd om advies te geven en trainingen te ontwikkelen die bijdragen aan een toegankelijke en welkome samenleving.

Breed aanbod

Bovenstaande ontwikkelingen hebben onder andere geleid tot het introduceren van nieuwe trainingen en workshops in 2008 zoals:

- ⊙ Workshop "'O, die!" - Over de kracht van beeldvorming'
- ⊙ Workshop 'Sociaal gewaardeerde rollen'
- ⊙ Workshop 'Wat is een thuis?'
- ⊙ Workshop 'Bouwen aan een goede samenwerking tussen ondersteuners en familie'

- ⊙ Workshop 'Een goed leven'
- ⊙ Workshop 'Stap eens in de schoenen van...'
- ⊙ Workshop 'Een andere manier van ondersteunen'
- ⊙ Workshop 'Net als mijn leeftijdgenoten'
- ⊙ Workshop 'Hebben we het over hetzelfde?'

Daarnaast onderzoekt PiT haar toegevoegde waarde voor mensen en organisaties die zich bijvoorbeeld bezighouden met het realiseren van individuele ondersteuning voor één persoon of met (woon)initiatieven gericht op inclusie in de wijk.

PiT is betrokken bij de studiedagen over de Index voor Inclusie (zie pagina 14-16) en de bijeenkomsten van de Coalitie voor Inclusie (zie pagina 16). Ook interne trainingen en regionale bijeenkomsten voor teamleden en teamleiders worden nog steeds met regelmaat ingepland. Evenals trainingen, presentaties, workshops en advies aan organisaties en families en groepen van mensen die ondersteuning krijgen. Onderstaand wordt een aantal activiteiten uitgelicht, op pagina 18-20 staat een overzicht van de activiteiten in 2008.

Trainingen Steinmetz / de Compaan

Trainingen gegeven aan een team van Activiteitencentrum Meerzicht van Steinmetz | de Compaan over de theorie en toepassing van Sociale Rollen, uitgaan van de behoeftes en dromen van mensen in het ontwikkelen van hun werkzaamheden en activiteiten.

Supportbeurs

Voor het eerst heeft PiT met een stand op de supportbeurs gestaan. De stand maakte onderdeel uit van het toegankelijkheidspaviljoen. PiT profileerde zich op het gebied van toegankelijkheid en inclusief onderwijs. Veel mensen bezochten de stand, er werden veel gesprekken gevoerd met geïnteresseerde bezoekers en het netwerk van PiT werd verder uitgebreid. Last but not least heeft het PiT onder de aandacht gebracht van potentiële opdrachtgevers en mogelijk toekomstige trainers.

Gemeente Venlo

De gemeente Venlo werkt met Perspectief samen om inclusie binnen de gemeente vorm en inhoud te geven. Vanuit het kader van de WMO biedt Perspectief procesbegeleiding met als doel om binnen alle geledingen inclusie te bevorderen. Er wordt breed ingestoken op onderwerpen als toegankelijkheid, werk, wonen, veiligheid en onderwijs. In november werd in dat kader als onderdeel van een werkreis van M.Nossin naar Nieuw-Zeeland, praktische informatie verzameld bij de gemeente Christchurch, al jaren bekroont als de meest inclusieve gemeente van de wereld.

Openbaar vervoer en horeca

- ⊙ De trainingen aan de NS zijn uitgebreid met een Train de Trainer Reisassistent. In deze cursus worden servicemedewerkers opgeleid om taxichauffeurs te trainen die

op onbemande stations mensen met een beperking assisteren bij de transfer van de taxi naar de trein.

- ⊙ De training voor buschauffeurs is goedgekeurd door het CCV (centraal orgaan dat examens afneemt in het beroepsvervoer). Dit maakt het mogelijk dat de toegankelijkheidstraining opgenomen wordt in het keuzemenu voor chauffeurs die bijscholing moeten volgen als gevolg van een EU maatregel. PiT zal de training vanaf volgend jaar bij Connexxion gaan uitvoeren.
- ⊙ Met Next Generation 4 all zijn plannen gemaakt om de trainingen in de horeca verder uit te gaan rollen.
- ⊙ PiT is door Stichting Gehandicapten Overleg Amsterdam (SGOA) geïntroduceerd bij het Gemeentelijk Vervoerbedrijf Amsterdam (GVB). De besprekingen resulteerden al snel in een principe overeenkomst tussen PiT en het GVB om de module toegankelijkheid te gaan uitvoeren bij het GVB. In december zijn daarvoor de eerste voorbereidende activiteiten uitgevoerd.

De trainingen voor medewerkers in de horeca en het openbaar vervoer, laten de (economische) waarde van diversiteit zien. Uitgangspunt is dat het verbeteren van service aan mensen met een beperking leidt tot een verbetering van de service aan de totale klantengroep van een bedrijf. De trainingen worden gegeven door trainers die ook ervaringsdeskundig zijn. Daarnaast is er een koppeling van theorie aan (praktijk)ervaring. Uit de evaluatieformulieren blijkt dat deze manier van werken zeer gewaardeerd wordt.

Training interne evaluatieteams

Ook dit jaar heeft Perspectief een coachende en adviserende rol vervuld rond het interne kwaliteitstraject dat in 2007 bij Sherpa van start is gegaan. Medewerkers van dit project zijn door Perspectief getraind.

Combinatie van evaluatie en training

Bij de Okkernoot is binnen een tweedaagse evaluatie (de tweede bij deze organisatie) een workshop uitgevoerd die aan alle betrokkenen handvatten aanreikte om weer een stap verder te gaan als het gaat om deelname aan de samenleving. Diverse werkvormen werden geïntroduceerd en deels ter plekke geoefend.

Training SOVAK

In twee woningen bij SOVAK is een evaluatie gedaan die gevolgd werd door twee workshops voor alle betrokkenen. Met elkaar is benoemd wat nou maakt dat je als mens een goed leven hebt. Met medewerkers is daarna een traject van een aantal bijeenkomsten ingegaan waarin ziens- en werkwijze zijn aangereikt die behulpzaam zijn bij het werken aan verbeteringen in het persoonlijke leven van de mensen die zij ondersteunen.

Triade

Stichting Triade in Flevoland heeft Perspectief de opdracht gegeven om in het kader van het project Goede Buren Gezocht een bijdrage te leveren in de vorm van een State of the Art. Het project Goede Buren Gezocht is gericht op het tot stand brengen van een nieuw te bouwen, inclusieve buurt in Almere. Hier kunnen mensen samen leven op grond van gelijkwaardigheid en gedeelde verantwoordelijkheid, waarbij sommige bewoners gebruik maken van ondersteuning in de vorm van 'steuncirkels'. De buurt zal bestaan uit ongeveer 130 huishoudens met in totaal circa 300 inwoners. De State of the Art bevat een deskresearch rondom goede praktijken in binnen- en buitenland, interviews met experts en analyses op al het materiaal dat verzameld is. Kernvragen die Triade mee kan nemen in het project Goede Buren Gezocht, zijn: "Wat helpt bij de verwezenlijking, wat zijn valkuilen en wat zijn geleerde lessen?".

Onderwijs

In 2008 heeft Perspectief ook de eerste ervaringen opgedaan met een school begeleiden in het werken met de Index voor Inclusie, een gereedschapskist waaruit scholen ook zelf kunnen putten om een inclusieve (school)setting te bevorderen. Aan deze ontwikkelingen willen we de komende jaren in nauwe samenwerking met organisaties en andere belanghebbenden verdieping geven.

De Index is een handvat voor scholen die een antwoord willen vinden op de vraag hoe je met diversiteit van leerlingen omgaat, op een manier waarbij alle leerlingen gelijk gewaardeerd worden. De Index biedt scholen een ondersteunend proces van (zelf)evaluatie en (kwaliteits)ontwikkeling. Het instrument is ontwikkeld in samenwerking met schoolteams, ouders, bestuurders, onderzoekers, zorg- en welzijnsorganisaties.

De Index voor Inclusie wordt in meer dan 45 landen gebruikt. Het oorspronkelijke document is uitgegeven door het 'Centre for Studies on Inclusive Education' in Bristol. De Nederlandse licentie ligt bij Perspectief. Perspectief heeft de Index vertaald in nauwe samenwerking met Nederlandse en Vlaamse onderwijsinstellingen.

Studiedagen

Om scholen kennis te laten maken met de Index voor Inclusie zijn in 2008 twee studiedagen georganiseerd. Het deelnemersveld was zeer divers: interne begeleiders, leerkrachten en directie uit het basis- en voortgezet onderwijs (regulier en speciaal), medewerkers van schooladviesdiensten, Hogescholen en ROC's. Maar ook beleidsmakers, belangengroepen, diverse organisaties uit de samenleving en ouders van een kind met een beperking waren aanwezig om kennis op te doen over de diverse toepassingen van de Index. In totaal hebben zo'n 50 deelnemers de studiedagen bijgewoond.

Meer aandacht voor inclusief onderwijs

In 2007 zijn de website www.indexvoorinclusie.nl en de digitale nieuwsbrief 'IndexNieuws' geïntroduceerd. De website is in 2008 verder gevuld en IndexNieuws is drie keer verschenen. Ook via workshops, presentaties en bijdragen aan symposia en conferenties brengt Perspectief de Index voor Inclusie en het onderwerp inclusief onderwijs voor het voetlicht. Door de Index voor Inclusie en de manier waarop inclusief onderwijs onder de aandacht wordt gebracht, heeft Perspectief een duidelijk gezicht in onderwijswereld gekregen. Ook bij andere (onderwijs)organisaties staat inclusief onderwijs op de agenda, maar altijd naast exclusief/speciaal onderwijs of gericht op passend onderwijs. Perspectief focust zich *alleen op inclusief onderwijs* en wil van daaruit verbindingen leggen naar zowel de samenleving, zorg en dienstverlening, welzijn en het versterken van kwaliteit. Deze kracht van Perspectief wordt door het onderwijsveld erkend en past bij uitstek bij de inhoud en opzet van de Index voor Inclusie.

Voor 2009 staan vernieuwde studiedagen, een eerste herdruk van de Index en evaluatietrajecten bij drie basisscholen en een coachingstraject bij een school op het programma.

Wat we zien is dat wanneer mensen van jongs af aan kunnen opgroeien in hun eigen buurt, dit de kans op isolatie aanmerkelijk verkleint en dat het de maatschappelijke participatie bevordert. In de buurt staat een gewone basisschool waar alle kinderen uit de omtrek naar toe kunnen gaan; dit vraagt echter om een omslag in de wijze waarop men naar knelpunten kijkt. Perspectief heeft daarvoor een toepasbaar instrument ter beschikking dat we direct kunnen inzetten namelijk de 'Index voor Inclusie'. Deze internationale toolkit is een wetenschappelijk onderbouwde methodiek die kinderen, hun ouders en scholen handvatten geeft om concreet aan de slag te gaan met het realiseren van een inclusieve setting. Wij definiëren 'inclusie' als de behoefte om niet buitengesloten worden en om actief een bijdrage te kunnen geven aan de samenleving. Als zodanig past het ook binnen het OCW beleid naar 'Passend Onderwijs' en daarom willen wij met die ouders en scholen aan de slag die er voor kiezen om die omslag te willen maken. Omdat Perspectief niet écht uit de onderwijswereld komt, zal in 2009 onze betrokkenheid en expertise duidelijker kenbaar gemaakt moeten worden met een nadruk op onze specifieke meerwaarde die er in gelegen is mensen en organisaties in de samenleving met elkaar te verbinden.

Veranderingen binnen scholen hebben invloed op veranderingen in de samenleving en omgekeerd; een inclusieve school en een inclusieve samenleving liggen in elkaars verlengde. Het werken met de Index, zo is reeds in veel landen bewezen, versterkt beide processen. Doordat wordt ingestoken op het intensief betrekken van regionale partijen vanuit gemeenten, bedrijven en zorginstellingen ontstaan er netwerken (zorg- en dienstverlening) die het kind en het netwerk (ouders, buurt en school) ondersteunen bij het realiseren van de benodigde passende leeromgeving. Zoals gezegd, met enkele scholen zijn we al aan de slag gegaan om dit proces binnen pilots uit te proberen en wij zouden die ervaring en expertise

breder beschikbaar willen stellen. Samenwerking met OCW om het werken met de Index bekend te maken wordt hiervoor gezocht.

Iedereen aan Boord

“Iedereen aan Boord!” is een praktische eendaagse cursus en tevens visie-inspiratiebron voor leerkrachten, IB-ers en schoolleiders gericht op zowel primair als voortgezet onderwijs. Het richt zich op de vraag naar ondersteuning omdat steeds meer leerlingen buiten de boot vallen: kinderen en jongeren met een beperking, met een andere achtergrond, door pesten of door agressie. De cursus biedt veel tips en ideeën waar ook ouders welkom zijn. Deze cursus is ontwikkeld samen met Erwin Wieringa en baseert zich op de principes en handvatten vanuit de Index voor Inclusie. Rondom het presenteren van deze cursus is PR gevoerd en een kennismakingsbijeenkomst georganiseerd.

Karrepad

Sinds het najaar van 2008 werkt Perspectief op een basisschool in Groningen aan de hand van de Index voor Inclusie. Doel is te komen tot een meer inclusieve setting op de school. Er is een Inclusiegroep geïnstalleerd met een gemengde samenstelling van directie, IB-ers en zorgleerkrachten, ouders, onderwijsbegeleidingsdienst en iemand van de brede school. De eerste fase bestond uit het kennismaken met de achterliggende ideeën en visie van de Index en de materialen. In 2009 gaat het traject verder. Perspectief biedt procesbegeleiding en advies.

Natuurlijk Welkom op School

In 2008 nam Perspectief deel aan de begeleidingscommissie van het project Natuurlijk Welkom op School, uitgevoerd door de CG-Raad. Het project richt zich op het ontwikkelen van een informatiemap voor ouders van kinderen met een beperking die naar een reguliere school willen gaan.

De omgeving van Perspectief

Coalitie voor Inclusie

Perspectief is een van de initiatiefnemers van de Coalitie voor Inclusie, een beweging van mensen en organisaties die het maatschappelijke draagvlak voor een inclusieve samenleving vergroot en beleid gericht op inclusie ontwikkelt. Uitgangspunten van de Coalitie voor Inclusie zijn: welkome samenleving, versterken van de eigen kracht van mensen, partnerschap - dus samen optrekken -, interactief en pro-actief werken vanuit solidariteit en optimisme en oplossingsgericht werken. De Coalitie voor Inclusie is een netwerk van mensen met een beperking, professionals, zorginstellingen, onderwijsinstellingen, overheden, organisaties en bedrijven die daar waar nodig hun kennis en expertise beschikbaar stellen voor het realiseren van inclusie.

Perspectief functioneert als secretariaat en coördinatiepunt voor de Coalitie voor Inclusie en was in 2008 nauw betrokken bij de organisatie van diverse activiteiten en leverde daar ook een actieve bijdrage aan. Zoals de Brainstormbijeenkomst in februari 2008, de Werkbijeenkomst in september en de Inclusiedenk tank rondom het VN verdrag in november 2008. Zie verder: www.coalitievoorinclusie.nl.

Verwante organisaties

Innovatie, burgerschap, een inclusieve samenleving, kwaliteit en persoonlijke ondersteuning zijn voor Perspectief belangrijke toetsingscriteria voor samenwerking met andere maatschappelijke organisaties. Vanuit haar huidige activiteiten onderhoudt Perspectief contacten met een aantal innovatieve organisaties en met diverse hogescholen en universiteiten. Perspectief spant zich in om met organisaties die dezelfde doelstellingen nastreven (tijdelijke) allianties aan te gaan.

Internationale contacten

Vanaf de oprichting onderhoudt Perspectief contact met het internationale netwerk van personen en organisaties die verwantschap hebben met de missie van Perspectief. Te noemen valt het Open Society Institute (OSI), de European Association of Service Providers for Persons with Disabilities (EASPD), Inclusion Europe, Inclusion International, Office Disability Issues (OID) in Nieuw-Zeeland, Centre for Studies on Inclusive Education (CSIE), Canterbury Christ Church University College, GIP (Geneva Institute on Psychiatry), Universiteit van Gent, Artevelde Hogeschool Gent, Universiteit Antwerpen, Hogeschool Leuven en het Trinity College in Dublin.

Met behulp van subsidie van de EU voor de ontwikkeling van standaarden gericht op sociale integratie heeft Perspectief, op verzoek van de Coalition NGO's Ukraine, een tweede driedaagse training verzorgd in Kiev. Aan deze training 'Introduction of Standards and indicators for community based services' werd deelgenomen door kernleden van de Coalition, bestaande uit managers en (senior) staf van aangesloten niet-gouvernementele organisaties. Het doel was om het draagvlak voor een op visie gebaseerd kwaliteitsdenken te vergroten en te concretiseren.

Overheid

In het beleid van VWS voor mensen met beperkingen staat Kwaliteit van Leven als uitgangspunt, en "het aansluiten bij de leefwereld van de cliënt, zijn behoeften en taal. Aangegeven wordt dat er een omslag nodig is in het denken van de wereld van het beleid naar de wereld van de cliënt. Weg van de benadering waarbij de overheid het proces probeert te beheersen in termen van indicaties, protocollen of eindeloze verantwoordingsvragen" (brieven VWS, 2007, 2008). Het programma 'Zeven rechten voor de cliënt in de zorg: investeren in de zorgrelatie' bouwt voort op de noodzakelijke omslag in de regie, sturing en financiering van de zorg, geeft beleidsvoorstellen aan en onderzoekt de sturingsmechanismen die nodig zijn voor verbeteringen. We noemen hier onder meer het

recht op beschikbare zorg, die aansluit op behoeften van de cliënt, het recht op keuzes, op het zeker kunnen zijn dat de zorg van goede kwaliteit is en op de borging daarvan (VWS, 2008).

Een ander instrument dat de overheid gebruikt om kwaliteit te waarborgen is het toezicht van de Inspectie. Dit gelaagde en gefaseerde toezicht is gericht op een risicoanalyse, die start met een zelfbeoordeling door de instelling aan de hand van een standaardvragenlijst en als daar aanleiding toe is gevolgd wordt door een bezoek, verder vinden steekproefsgewijs bezoeken plaats.

Het breed ondertekende Visiedocument/Kwaliteitskader Gehandicaptenzorg (2007) benoemt 'kwaliteit van bestaan' en 'eigen regie van mensen met een beperking' tot centrale waarden onder zorg en ondersteuning. Daarmee ligt er een overeengekomen, landelijk brede onderbouwing van (de uitgangspunten en uitkomsten uit de) kwaliteitsevaluaties van Perspectief.

Onze organisatie is zich steeds verder gaan toeleggen op het verbinden en inspireren van mensen en organisaties rondom onderwerpen die hen rechtstreeks aangaan, dit in verschillende domeinen van het leven zoals onderwijs, zorg, werk en vervoer. In tien jaar tijd zijn wij dan ook uitgegroeid van een organisatie die de kwaliteit van de zorg toetst, tot een Kenniscentrum voor Inclusie en Zeggenschap. Perspectief staat voor een 'gevarieerde samenleving' met als belangrijkste uitgangspunten zeggenschap, gelijkwaardigheid en diversiteit. Anders gezegd: burgers moeten aan het maatschappelijke leven kunnen deelnemen (waar nodig met persoonlijke ondersteuning), met erkenning van en respect voor de verschillen tussen mensen. In 2009 zal dit verder uitgewerkt gaan worden met als hoogtepunt een driedaags jubileumcongres genaamd "De kracht van..." ter ere van ons tienjarig bestaan! Dit congres presenteert de resultaten van tien jaar werken aan inclusie in Nederland en telt drie thema's: de kracht van samen leven, samen leren en samen organiseren.

Activiteitenoverzicht 2008

Januari

- Bijdrage aan de conferentie "Werken aan Wonen, recepten voor een inclusief beleid" georganiseerd door de Taskforce Handicap en Samenleving
- Presentatie voor Mee IJsseloevers rondom inclusie
- Presentatie 'het verschil dat het personeel kan maken' voor mensen uit het openbaar vervoer georganiseerd door het Kenniscentrum ToDo
- Lezing congres Past Passend Onderwijs
- Workshops Index voor Inclusie op het congres Collectief Inclusief
- Lezing bij informatieavond passend Onderwijs bij Agora

Februari

- Bezoek en training aan de Oekraïne. Op uitnodiging van de Coalitie van NGO's in de Gehandicaptensector. Dit in het kader van het EU project voor de ontwikkeling van "standards and indicators for community based services"
- Dag teamleiders Oost & Noord
- Introductiebijeenkomst
- Bijdrage Bijeenkomst inclusief onderwijs in IJmuiden
- Bijdrage op de Brainstormbijeenkomst van de Coalitie voor Inclusie
- Drie eendaagse workshops verzorgd door Janet Klees

Maart

- Excursie door REC3 Noord Nederland rondom succesvolle inclusief onderwijsvoorbeelden in het noorden van het land

April

- Symposium rondom samenwerking en partnerschap ter ere van het afscheid van Dini Goldschmidt
- Stand op de Supportbeurs
- Studiedag Index voor Inclusie
- Lezing conferentie Passend Onderwijs, WSNS Leiden en omstreken

Mei

- Presentatie resultaten overall-evaluatie Landelijk Steunpunt Wooninitiatieven op de themabijeenkomst Kwaliteit van leven in wooninitiatieven, georganiseerd door de LSW
- Basistraining nieuwe teamleden

Juni

- Studiedag Index voor Inclusie
- Netwerkbijeenkomst Welkom Onderwijs Noord Nederland

September

- Kennismakingsavond Iedereen aan Boord
- Trainingsbijeenkomst nieuwe teamleiders
- Voorlichtingsbijeenkomst potentiële teamleiders
- Introductiebijeenkomst
- Werkbijeenkomst Coalitie voor Inclusie
- Driedaagse introductiecursus SRV

Oktober

- Interne Beleidsdag
- Themabijeenkomst Werken aan Inclusie ism de LFB Noord Oost
- Introductiebijeenkomst
- Lezing Iedereen Aan Boord bij scholen groep IJssel & Lek
- Informatieavond Index voor Inclusie, Kansplus Bollenstreek

November

- Themabijeenkomst Werken aan Inclusie ism de LFB Noord Oost
- Teamledendag regio West en Zuid Nederland
- Basistraining nieuwe Teamleden
- Werkbezoek Nieuw-Zeeland
- Bijdrage symposium Amateurkunst en mensen met een beperking georganiseerd door Mee Gelderse Poort en de Provincie Gelderland
- Bijdrage aan Hersenletselcongres
- Workshops Index bij scholengroep in Den Haag

December

- Bijdrage aan conferentie van Universiteit van Antwerpen: 'op weg naar een zorgdragende school'
- Inclusiedenktank VN verdrag voor gelijke rechten voor mensen met een beperking, Coalitie voor Inclusie

Gedurende het hele jaar

- Opleiden van de interne teamleden en teamleiders voor een geïntegreerd kwaliteitstoetsingstraject bij Sherpa
- Trainingen voor ondernemers van Thomashuizen.
- Trainingen Toegankelijkheid NS

Bijlage 1

Overzicht van de organisaties waar Perspectief heeft geëvalueerd

2008

Arduin, Aveleijn, JP van den Bent, Daelzicht, De Drie Notenboomen, GGZ Duin- en Bollenstreek, 's Heeren Loo Noord, Humanitas, Lichtenvoorde, LSW, Maeykehiem, NOVO, De Okkernoot, Philadelphia Zorg (IJsselwelle), Promens Care, Reinaerde, Sensis, SOVAK, Sprank, Steinmetz | de Compaan, Syndion, Talant, Thomashuizen, Tragel, VanBoeijen, Ygdrasil

2007

Arduin, ASVZ, Aveleyn, Compaan, De Akkerwinde, De Leite, Lichtenvoorde, De Okkernoot, Emergis, Enzo, Esdégé-Reigersdaal, Filadelfia, Fleuroja, J.P. v.d. Bent, 's Heeren Loo, NOVO, Paus Johannes XXIII, SIG, Sprank, Syndion, Talant, Thomashuizen, Tragel, Westenrijck, Zuidwester

2006

Arduin, ASVZ, Aveleyn, Daelzicht, Dagcentra Twente, De Leite, De Okkernoot, De Trans, De Wilg, De Zijlen, Esdégé-Reigersdaal, Filadelfia, Fleuroja, J.P. v.d. Bent, 's Heeren Loo, Kleinschalig Wonen, Lichtenvoorde, Maeykehiem, Meare, NOVO, Pepijn & Paulus, SDW, SOVAK, Sprank, St. Anna/Op den Bies, Syndion, Thomashuizen, Tragel, Wonen Plus, Ygdrasil, Zozijn

2005

Amarant, Arduin, ASVZ-ZW, Aveleyn, Compaan, Daelzicht, De Leite, Esdégé-Reigersdaal, Filadelfia, Het Gors, J.P. v.d. Bent, Lichtenvoorde, MEE ZHZ, PameijerKeerkring, Raamwerk, Radar, Sherpa, SIG, 't Skûtsje, Sprank, SPZ, Syndion, Talant, Thomashuizen, Tragel, Trans, VanBoeijen, Zozijn

2004

Amarant, Arduin, ASVZ-ZW, Bollenstreek/Raamwerk, Compaan, Daelzicht, De Leite, De Zijlen, Esdégé-Reigersdaal, Het Gors, J.P. v.d. Bent, Lichtenvoorde, Maasveld, Meare, MEE Flevoland, MEE IJRV, MEE ZHZ, MEE Zwolle, PameijerKeerkring, Pepijn & Paulus, PSWML, SDIJ, Sherpa, Syndion, Talant, Thomashuizen, Tragel, VanBoeijen, Vizier, Zozijn, Zuidwester

2003

Amarant, Arduin, Daelzicht, De Leite, De Zijlen, Esdégé-Reigersdaal, Festog/Zozijn, Het Gors, J.P. v.d.Bent, Lichtenvoorde, PameijerKeerkring, Sherpa, SIG, SPD Flevoland, SPD IJRV, SPD Zwolle, SPZ, St. Zorg op Maat, Talant, Tragel, VanBoeijen, Vizier, Zorgboerderijen Landbouw & Zorg, Zuidwester

2002

Amarant, Arduin, ASVZ-NH, ASVZ-ZH, Daelzicht, Esdégé-Reigersdaal, Festog, Hartekampgroep, J.P. v.d. Bent, Lichtenvoorde, Odion, PameijerKeerkring, Paus Johannes XXIII, SDIJ, Sherpa, SIG, SPD IJRV, SPD ZHZ, SVGNK, Syndion, Talant, Urtica, VanBoeijen, Vincentius

2001

Arduin, ASVZ-NH, Bollenstreek, Compaan, Daelzicht, DAG, Dit Koningskind, Esdégé-Reigersdaal, Festog, Heechhout-Kaai, J.P. v.d.Bent, Lichtenvoorde, Maeykehiem, Olmen Es, Orion,

PameijerKeerkring, Prisma, Severinus, Sherpa, SPD Oost-Gelderland, SPD ZHZ, SPD Zwolle, SPZ (Philadelphia Zorg) , SVGNK, Syndion, Tjallingahiem, VanBoeijen, Zuidwester

2000

Arduin, ASVZ-NH, Bollenstreek, Daelzicht, DAG, Dit Koningskind, Eemeroord-Naarmate, Esdégé-Reigersdaal, Festog, Heechhout-Kaai, 's Kooningsjacht, Lichtenvoorde, Maartenswouden, Maeykehiem, Noorderbrug, Olmen Es, PameijerKeerkring, SPD Leeuwarden , SPD Oost-Gelderland, SPD ZHZ, SVGNK, Syndion, Tjallingahiem, VanBoeijen, Zorgboerderijen Landbouw & Zorg, Zuidwester

Bijlage 2

Standaarden Perspectief

ZEGGENSCHAP

Mensen hebben zeggenschap over hun eigen leven. Ieder kan zich ontwikkelen in een richting die hij wil en door middel van zijn keuzes, voorkeuren en leefstijl uitdrukking geven aan een eigen identiteit. Zeggenschap is uitgangspunt van het beleid.

INCLUSIE

Mensen zijn gewaardeerde burgers. Zij zijn verbonden met anderen, zoals familie, vrienden, kennissen, collega's. Zij maken deel uit van en dragen op unieke wijze bij aan de samenleving.

RESPECT EN VEILIGHEID

Mensen hebben respect voor elkaar. Mensen leven in een veilige, gezonde, vertrouwde omgeving.

PERSOONLIJKE ONDERSTEUNING

Mensen geven hun leven zelf vorm en inhoud en krijgen daarbij passende en geschikte ondersteuning in aansluiting op hun ondersteuningsbehoeften.

Uitkomsten/effecten van standaarden

STANDAARD	UITKOMST / EFFECT
Zeggenschap	<ul style="list-style-type: none"> • Mensen kunnen op alle levensterreinen bepalen hoe ze hun leven inrichten • Mensen doen een veelheid van ervaringen op en bereiken hun persoonlijke doelstellingen • Mensen wonen hoe ze willen. Ze zijn baas in eigen huis en dragen verantwoordelijkheid. • Kinderen en jongeren volgen onderwijs. Mensen hebben werkzaamheden of bezigheden die aansluiten bij hun interesses en ambities. Zij bepalen hoe ze hun vrije tijd doorbrengen. Ieder kan zich in alle levensfasen naar behoefte verder scholen. • Mensen bepalen met welke organisaties zij samenwerken en van welke diensten zij gebruik maken.
Inclusie	<ul style="list-style-type: none"> • Mensen hebben waardevolle persoonlijke en sociale netwerken in de samenleving. • Zij maken gebruik van voorzieningen die voor iedereen bedoeld zijn. • Mensen wonen in de samenleving met mensen waarmee ze zich verbonden voelen. • Kinderen en jongeren volgen breed toegankelijk, regulier onderwijs, dat bijdraagt aan hun ontplooiing. • Ieder schoolt zich op terreinen waar zijn interesses en ambities liggen. • Mensen hebben gerespecteerde werkzaamheden of bezigheden in de samenleving en voelen zich gewaardeerde medewerkers. • Mensen nemen deel en dragen bij aan het sociale, culturele, religieuze en recreatieve leven (concerten, cafés, clubs, kerken, verenigingen, sportevenementen etc.) in de samenleving. Zij maken gebruik van welzijns- en gezondheidsvoorzieningen in de plaatselijke gemeenschap. • Mensen hebben dezelfde rechten, kansen en verantwoordelijkheden als iedere burger, ook op het gebied van trouwen, kinderen krijgen, stemmen, sterilisatie, orgaandonatie, euthanasie etc.
Respect en veiligheid	<ul style="list-style-type: none"> • Mensen voelen zich gerespecteerd, hun persoonlijke integriteit is gewaarborgd. Zij leven in een veilige, gezonde en hun vertrouwde omgeving.
Persoonlijke ondersteuning	<ul style="list-style-type: none"> • Mensen hebben ondersteuning (in de vorm van begeleiding, verzorging, coaching etc.) bij alle voor hen belangrijke zaken. • Zij kunnen hun leven inrichten, zoals hen past. • Mensen vinden dat zij een goed leven leiden. • Ondersteuning wordt verleend op afgesproken en gecoördineerde manier.